

Το Άγιον Όρος

Το τοπίο στη λογοτεχνία

Ηρόδοτος, Ιστορίαι Ζ', VI 44.

«...Εκ μὲν δὴ Θάσου διαβαλόντες πέρην ὑπὸ τὴν ἠπειρον εκομίζοντο μέχρι Ἀκάνθου, ἐκ δὲ Ἀκάνθου ὁρμώμενοι τὸν Ἀθῶν περιέβαλλον. Επιπεσὼν δὲ σφί περιπλέουσι βορέης ἀνεμος μέγας τε καὶ ἀπορος κάρτα τρηχέως περιέσπε πλήθει πολλὰς τῶν νεῶν ἐκβάλλων πρὸς τὸν Ἀθῶν. Λέγεται γάρ κατὰ τριηκοσίας μὲν τῶν νεῶν τὰς διαφθαρείσας εἶναι, ὑπὲρ δὲ δύο μυριάδας ἀνθρώπων, ὥστε γὰρ θηριωδεστάτης εὐούσης τῆς θαλάσσης ταύτης τῆς περὶ τὸν Ἀθῶν οἱ μὲν ὑπὸ τῶν θηρίων διεφθείροντο ἀρπαζόμενοι, οἱ δὲ αὐτῶν εἶναι οὐκ ἠπιστέατο, καὶ κατὰ τοῦτο διεφθείροντο, οἱ δὲ ρίγει.»

(μετάφραση:) «...Ξεκίνησαν, λοιπόν, ἀπὸ τῆς Θάσου καὶ προχωροῦσαν δίπλα στὶς ακτὲς μέχρι τὴν Ἄκανθο. Φεύγοντας ἀπὸ τὴν Ἄκανθο, προχωροῦσαν πρὸς τὸν Ἄθῶνα. Καὶ ἐνῶ περιέπλευσαν τὸν Ἄθῶνα, ἀρχισε νὰ φυσᾷ ἕνας φοβερός καὶ ἀβάσταχτα δυνατός βοριάς, ποὺ σκόρπισε πολλὰ ἀπὸ τὰ καράβια τοὺς καὶ τὰ ἔριξε μὲ δύναμη πάνω στὰ βράχια τὸ Ἄθῶνα. Λένε λοιπόν, ὅτι τὰ καράβια ποὺ καταστράφηκαν ἦταν περίπου τριακόσια καὶ οἱ ἀνθρώποι ποὺ χάθηκαν πάνω ἀπὸ εἴκοσι χιλιάδες. Καὶ ἔτσι, καθὼς ἡ θάλασσα γύρω ἀπὸ τὸν Ἄθῶνα εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἀγρία θαλάσσια κήτη, ἄλλους τοὺς ἀρπαζαν καὶ τοὺς κατασπάρασσαν τὰ κήτη αὐτὰ καὶ ἄλλοι συντρίφτηκαν πάνω στὰ βράχια.»

Κωνσταντῖνος ὁ Μονομάχος, Τυπικό γιὰ τὸ Ἅγιον Όρος (1045).

«...Ἀνακτορικήσ τῶ ὄντι καὶ θείας βασιλικωτάτης φρενός τὸ μὴ μόνον πολιτικῶν πραγμάτων ἐπιμέλειαν ἀκριβῆ ποιείσθαι καὶ στρατοῦ φροντίζειν καὶ ἔθνη τροποῦσθαι πολέμια καὶ ἐχθρούς καταδουλοῦσθαι καὶ πόλεις πολυανθρώπους ὑπὸ τὴν οἰκίαν ἀγειν χεῖραν, ὡσαύτως τε θεῶν ἐξαιρέτως θεσμῶν καὶ ἱερῶν κανόνων ἀντέχεσθαι καὶ τῶν τῶ θεῷ ἀνακειμένων καὶ κόσμον φυγόντων καὶ ἐν ὄρεσι δαιτωμένων καὶ μόνου ἐχομένων θεοῦ ἐρετῆς τε ἐπιμελομένων καὶ μηδὲν ταύτης πλέον εἰδόντων πολλὴν ποιείσθαι τὴν πρόνοιαν, ὡς μὴ μόνον ἐπηρειῶν καὶ πάσης ἄλλης κακώσεως ὡς ἀληθῶς καὶ πλουσίας, ἀλλὰ καὶ τὰς τούτων παρατροπὰς τὰς σατανικοῦ ἐκ τοῦ φθόνου

ατε ανθρώπους επισυμβαινούσας επιδιορθούσθαι και τον σάλον τούτω ιστάν και τα διερρωγότα συνάπτειν και προς ειρήνην και ομόνοιαν άγεις τον εξαίρετον του κυρίου λαόν και περιούσιον, οία δή και επι του φιλορίστου και ευσεβέστάτου βασιλέως ημών κυρ του Κωσταντίνου του Μονομάχου έξεστι κατιδείν.»

Ιωάννης Κομνηνός, «Προσκηνητάριον του Αγίου Όρους του Όθωνος», από τη συλλογή *Αγιορειτικά τετράδια 2*, Εκδόσεις Πανσέληνος, Άγιον Όρος 1701 (1984).

«...Έχει το μοναστήριον και άλλα παρακλήσια δεκαέξι, και βιβλιοθήκας εις τρεις τόπους πλουσιοπαρόχους, με πολλά ακριβά και ώφέλιμα βιβλία τε και νέα, και χρυσόβουλλα πολλών βασιλέων, πατριαρχών και αυθεντών ωραιότατα. Έχει πύργους υψηλούς και δυνατούς και κελλία πολλά, και άλλα διάφορα κτίσματα αξιόλογα, και αρσανάν εις το κατάγιαλον μέγαν και θαμαστόν με πύργον υψηλότατον, εξήντα σκαλούνια έχει έως το πάτωμα το επάνω, και παρακλήσιον μέσα, και κάβιαις, και όλα τα χρειώδη, και πολιμίστραις γύρωθεν και λουμπάρδαις. Πέριξ δε του μοναστηρίου είναι περιβόλια εύμορφα και νεραντζώνες, και αμπελώνες.»

Αλέξανδρος Μωραιτίδης, «Υπεράνω των Νεφελών», *Αφιέρωμα στο Άγιον Όρος*, Νέα Εστία, τ. 74, Χριστούγεννα 1963.

«...Η κορυφή και ο ναΐσκος του Όθωνος εξαρτώνται από της Μονής της Λαύρας ως ιδιοκτησία της αναφαίρετος, ήτις αποστέλλει κατ' έτος την ημέραν της εορτής εφημέριο μετά διακόνου κα ψάλτου προς επιτέλεσι της αγρυπνίας , τους οποίους συνοδεύουν και οι ευάριθμοι εκείνοι προσκυνηταί, οίτινες αφηνφούτνες τον κίνδυνον του κεραυνού αναβαίνουν να εορτάσουν την Μεταμόρφωσιν υψηλά εκεί, οι μεν εξ απλής περιεργείας οδοιπόρω, οι δε εξ ευλαβείας, αββάδες ενάρετοι, ποθούντες να ψαύσωσι σχεδόν, εκεί επάνω, την υπέρφωτον του Θαβωρίου δόξαν...

-Και όσοι δεν αναιβουν, μετανοούν, μου ελεγεν ένα γεροντάκι εις τας Καρυάς, ολίγας ημέρας προ της εορτής, και όσοι αναίβουν, πάλι μετανοούν.

Οι μέν διότι δεν ησθάνθησαν την απόλαυσιν του αρρήτου θεάματος, οι δε διότι την έχασαν τόσον αγλήγορα.»

Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης, *Πραγματογνωσία και άλλα επτά κείμενα μυθοπλασίας γεωγραφικής*, Εκδόσεις ΑΣΕ ΑΕ, Θεσσαλονίκη 1977.

«...Αυτή η συστάδα με τις ροδοδάφνες, δίνει ένα τόνο νοσταλγικό και συναισθηματικό αναζήτησης ιδανικών μορφών χαμένου έρωτα, στον κάθετο τραχύ διαμελισμός της διάπλασης του γήινου φλοιού τοπικά. Ο οριζόντιος διαμελισμός σχηματίζει μασχάλη αρκετά ανοιχτή ώστε ο όρμος να μην είναι πολύ ασφαλής όταν φυσάν άνεμοι. Το τοπωνύμιο θα πρέπει να ετυμολογηθεί ξεχνώντας τον ωραίο μύθο του Απόλλωνος και της Δάφνης. Όμως στο σώμα αυτής της Ακτής όπου αγωνίστηκε ο Νεφεληγηρέτης με κεραυνούς παρ' όλον ότι η καστανιά με την μυστική υγρασία της παρασκεύασε χώμα κατάλληλο για την κήπευση των ψυχών ώστε όλο το Όρος με την ανθρώπινη του άνθηση να ονομαστεί Περιβόλι της Παναγίας, παρά ταύτα εξαιτίας του φωτός και της θάλασσας που περιλούζουν την Χερσόνησο, όπως συμβαίνει απ' άκρη σ' άκρη της ελληνικής γης, οι Αρχαίοι Θεοί εξακολουθούν να υφίστανται.»

Jacques Lacarrière, *Το Ελληνικό Καλοκαίρι*, (μετάφραση: Ιωάννα Δ. Χατζηνικολή), Εκδόσεις Χατζηνικολή, Αθήνα 1980.

«...Επιστρέφοντας στο μοναστήρι όπου έμενα, ύστερα από δρόμο πολύ προς τις σπηλιές των ερημιτών, κοντοστάθηκα απότομα μπροστά σ' ένα τοπίο ήδη γνωστό κι ωστόσο αφάνταστα καινούργιο: μια πλαγιά όπου στοιχίζονταν μικροσκοπικά κτίσματα, καλυμμένα από ελιές και πορτοκαλιές, κηλιδωμένα από το ασπράδι ενός λιακωτού στη σκιά της κληματαριάς, και με ένα τρούλλο να 'ναι στημένος ολοστρόγγυλος σα μαστός προς τον ουρανό. Διαπερνώντας την κρισάρα των δέντρων (όπου μάντευε κανείς την αόρατη παρουσία των μοναχών) έφταναν φωνές και ήχοι εξαιρετικής ευκρίνειας παρά την απόσταση. Έμεινα έτσι να ακούω τις γάτες να νιαουρίζουν, ένα κλαδί να σπάει με ξερό κρότο, και τις κουβέντες ν' αναδίνουν ένα μουρμουρητό μέσα απ' το οποίο κατάφερα σχεδόν να ξεχωρίζω τις λέξεις, χάνοντας κάθε αίσθηση του χρόνου λες κι αυτό το τοπίο, αυτές οι φωνές κι αυτά τα χρώματα είχαν γίνει κομμάτια της αιωνιότητας. Έπειτα, με μιας, κάτι άδειασε μέσα μου και γύρω μου σαν φως που αποσύρεται από τα δέντρα και τον ουρανό, κι ήταν ένα βράδυ όπως όλα τ' άλλα.

[...]

Ένα ταξίδι στον Άθω είναι καταρχήν ένα ταξίδι μέσα στο χρόνο. Παρά την οργιαστική βλάστηση, το τοπίο δεν έχει τίποτε που να το ξεχωρίζει ουσιαστικά από την υπόλοιπη Ελλάδα. Βρίσκει κανείς όλα τα φυτικά αρώματα των μεσογειακών ακτών, λόχμη και βουνό: κωνοφόρα, οξυές, καστανιές, δρυς, ιτιές, ελιές, κυπαρίσια, πλατάνια, ευκαλύπτους, πορτοκαλιές, τζιτζιφιές, μιμόζες, που η γεινίαση με τη θάλασσα και το βουνό τα 'χει συγκεντρώσει κατά τρόπο θαυμαστό και τα 'χει μαζέψει μέσα σε μια μεγάλη φυσική στέρνα. Ο ίδιος ο χρόνος έχει μια αλλιώτικη ουσία. Ο Άθως είναι η επιβίωση, ένα περιμαντρωμένο κομμάτι Βυζάντιο στην εποχή μας. Κι εκεί ο κόσμος των ζωντανών αναπαράγει με τόση επιμονή τον κόσμο των νεκρών και των προγόνων ώστε οι μοναχοί δίνουν συχνά την εντύπωση πως είναι έμψυχες εικόνες, αλλοτινές σιλουέτες ξαναζωντανεμένες μέσα στο παρόν μας. Ναι! Πρόκειται για ένα είδος έμψυχου καθρέφτη, και τον διαβαίνεις διασχίζοντας τον Σιγγιτικό Κόλπο που στην άκρη του στέκονται τρέμοντας αυτό το βουνό κι αυτός ο κόσμος των σκιών. Ετούτη η ακινησία, τούτο το χρονικό αέναο του Άθω δεν είναι ρομαντική ή βεβιασμένη εντύπωση. Μόλο που η καθημερινή ζωή συχνά αφηγείται εκεί στη χαλάρωση και το θρησκευτικό πνεύμα παραδίνεται στην παρακμή, ο ίδιος ο χρόνος μοιάζει άθικτος λες κι ο Άθως είναι απ' τους μυστικούς εκείνους τόπους, από εκείνα τα μαγεμένα βουνά όπου ο χρόνος πήζει και κολλάει. Ένας κόσμος συγγενικός μ' εκείνον που περιγράφει ο René Daumal στο *Le mont analogue* και που υποτίθεται πως είναι ο κόσμος ενός άκαμπτου χωροχρόνου, υποκείμενος σε άλλους νόμους, φορέας άλλων συνηθειών. Εκείνο που εκπλήσσει εδώ δεν είναι τόσο το παράξενο, το γραφικό ή το αλλόκοτο, όσο η ύπαρξη, στην καρδιά μιας χώρας σαν την Ελλάδα, αυτής της αχρονικής νησίδας, όπου οι πολλές αξίες είναι αντεστραμμένες. Και τούτη ακριβώς η αίσθηση σε καταλαμβάνει από την πρώτη στιγμή: η αλλιώτικη ατμόσφαιρα, η οσμή του χρόνου, λες και η αθωνική διάρκεια έχει μια δική της πυκνότητα και ροή.

[...]

Από κανένα αληθινό ταξίδι στον Άθω δε θα μπορούσε να λείπει η διαμονή στη χώρα των ερημιτών. Εκεί είναι η απόκρυφη καρδιά του βουνού, ο τόπος της πλέον ακραίας κι εκούσιας αποστέρησης. Ό, τι προηγουμένως ήταν βόλτα, περιδιάβασμα, τώρα γίνεται προσπάθεια, δοκιμασία, σκληραγωγία. Το τοπίο καθαυτό δεν έχει πια τη σαγήνη των άλλων χώρων. Οι βράχοι καίνε, οι θόρυβοι των εντόμων είναι εκκωφαντικοί, και το χώμα σέρνεται σε μαβιά και άλικα σχήματα ανάμεσα στους βράχους. Τα χαλάσματα που εδώ-εκεί κατακυκλάνε μέχρι τη θάλασσα θυμίζουν λανθάνοντες σεισμούς, ένα βουνό δύστροπο. Οι αναχωρητές, για να προσπελάσουν στον παράδεισο της ενατένισής τους, διάλεγαν πάντα τοπία σατανικά: σκοτεινές σπηλιές ή ερημιές διακεκαυμένες. Η απανθρωπιά του εδάφους είναι που επιτρέπει εδώ ακριβώς την

σφυρηλάτηση ενός άλλου ανθρώπου. Στο έδαφος του Άθω, τόσο φιλόξενο αλλού, η χώρα των ερημιτών είναι ένας τόπος που καταρχήν σε αρνείται, σε απορρίπτει, που πρέπει σχεδόν να τη βιάσεις για να ενσωματωθείς και να παραμείνεις εκεί. Πρέπει να το λέει η καρδιά σου για να μπορέσεις να φτάσεις σε μερικά ερημητήρια και, ακόμα περισσότερο, για να παραμείνεις χρόνια, σε ένα χώρο ελάχιστο, κάτω από τις ανταύγειες της θάλασσας, τον καύσωνα του ήλιου, τα χιόνια του χειμώνα, το μέταλλο των βράχων.»